

~ ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ ~

УДК: 377.091.33-027.22

DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2025-2-327-7-12>

ДУАЛЬНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Кузнєцова М. А., кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу інтеграції науки, освіти та бізнесу, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України», м. Одеса, Україна
e-mail: kuznetsova.zzk@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7055-7168>

Гейко Л. М., кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу інтеграції науки, освіти та бізнесу, Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України», м. Одеса, Україна
e-mail: geykoluda@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9863-9176>

Анотація. Мета роботи полягає у дослідженні теоретичного змісту та практичного застосування дуальної освіти як одного з механізмів реалізації Цілей сталого розвитку. Методика дослідження базується на застосуванні методів наукової абстракції, аналізу та синтезу, а також були використані такі прийоми аналізу як узагальнення, порівняння, графічний метод. Результати дослідження надали змогу обґрунтувати позицію щодо визнання дуальної форми навчання як інноваційного механізму, впровадження якого сприятиме формуванню міст, що навчаються, та, загалом, реалізації Цілей сталого розвитку. Практична значимість дослідження полягає у поширенні розвитку дуальної освіти як елементу зміни парадигми навчального процесу відповідно до реалій сучасного економічного середовища на глобальному рівні як одного з механізмів практичної реалізації в Україні принципів концепції міст, що навчаються.

Ключові слова: Цілі сталого розвитку; якість освіти; місто, що навчається; дуальна освіта; Глобальна мережа ЮНЕСКО міст, що навчаються; освітній рівень населення; інноваційна економіка.

DUAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTING THE GOALS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Marina A. Kuznetsova, Candidate of Economic Sciences, docent, senior researcher of the department of integration of science, education and business, State Organization «Institute Of Market And Economic&Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine», Odesa, Ukraine
e-mail kuznetsova.zzk@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7055-7168>

Lyudmila M. Heiko, Candidate of Economic Sciences, docent, senior researcher of the department of integration of science, education and business, State Organization «Institute Of Market And Economic&Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine», Odesa, Ukraine
e-mail geykoluda@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9863-9176>

Abstract. The purpose of the paper is to study the theoretical content and practical application of dual education as one of the mechanisms for implementing the Sustainable Development Goals. The research methodology is based on the application of the methods of scientific abstraction, analysis and synthesis, and such analysis techniques as generalization, comparison, and the graphical method were used. The results of the study made it possible to substantiate the position on the recognition of the dual form of education as an innovative mechanism, the implementation of which will contribute to the formation of learning cities and, in general, the realization of sustainable development goals. The article provides further theoretical substantiation of the concept of development of dual form of education as the most progressive, which provides maximum interaction of all stakeholders of the educational process, as well as a high degree of adaptation of the educational sphere to the objective change of requirements in accordance with the formation of knowledge economy at the global level. Based on the analysis of the education sphere as one of the main Sustainable Development Goals, the position is substantiated, according to which the strengthening of the introduction of dual form of education will contribute to the realization of the principle of lifelong learning, as well as improving the quality of education, which forms the key characteristics of urban learners. Practical importance. The author proposes to expand the development of dual education as an element of changing the paradigm of the educational process in accordance with the realities of the modern economic environment at the global level as one of the mechanisms for the practical implementation of the principles of the concept of learning cities in Ukraine.

Keywords: Goals of sustainable development; quality of education; a learning city; dual education; UNESCO Global Network of Learning Cities; educational level of the population; innovative economy.

JEL Classification: F430; H400; H520; I280; J240

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку світового співтовариства, що відображають динамічні процеси трансформації соціально-економічної складової життєдіяльності людей, здійснюють величезний вплив не тільки на економічні, а й на соціальні, політичні та духовні суспільні інститути. Перед освітньою сферою нині стоїть завдання вписатися у парадигму нового суспільства у відповідь на виклики мінливого світу.

Метою сучасних масштабних перетворень на глобальному рівні висунуто формування для кожної людини гарантій забезпечення справедливого, соціально доступного та екологічно здорового життєвого середовища, що зафіксовано в ухваленому на Генеральній Асамблеї ООН у 2000 році документі – Порядку денному в сфері сталого розвитку на період до 2030 року [1]. У цьому документі визначено комплексні цілі як ключові складові сталого розвитку, що реалізуються на базі збалансованої взаємодії соціальної, економічної та екологічної сфер, та відповідні завдання щодо їх виконання. Україна у 2019 році долучилась до реалізації цілей, означених у документі, що зафіксовано Указом Президента [2].

Усвідомлення на світовому рівні визначальної ролі освітянської сфери як основного чинника розвитку суспільства в умовах формування економіки знань підтверджено виокремленням цього напрямку як однієї з Цілей сталого розвитку – «Якісна освіта». Актуалізація вимог до сучасної сфери освіти та забезпечення її релевантності нової якості суспільного життя набула прояву у формуванні певних завдань у межах визначеної цілі. Одне із завдань вказаної цілі, а саме завдання 4.4., пов'язане з необхідністю підвищення якості вищої освіти, встановлення тісного взаємозв'язку освіти і науки [3, с. 34]. На наш погляд, впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти може розглядатися як дієвий механізм вирішення означеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем визначальної ролі сфери освіти у забезпеченні соціально-економічного розвитку людства відповідно до сучасних тенденцій формування економіки знань на глобальному рівні, а також виокремлення цієї сфери як стрижневого елементу реалізації Цілей сталого розвитку, є предметом наукових досліджень таких вчених, як О. Радченко, В. Лісничий, А. Гончар, О. Миненко, Г. Чайковська, І. Коренева, П. Воробієнко, О. Хмелевська, О. Булатова, Х. Мітюшкіна, Д. Кошман та інші.

Концепція розвитку міст, що навчаються, набула актуальності у сучасних умовах формування економіки знань на глобальному рівні та стала предметом дослідження великої кількості науковців, до яких можна віднести Р. Гамільтона, Л. Джордан, К. Ларсена, Т. Інкінена, Р. Хемблтона, А. М. Тола, Н. Муртага, Дайонг Юань, Мін Гуй, Сін'ї Шень, К. В. Радченко, С. Прийму та інших.

Теоретичний аналіз сутності системи дуальної освіти, її переваг і ризиків впровадження представлений у наукових роботах Я. О. Довгенко, Л. І. Яременко, Ю. В. Яременко, Л. Ю. Кримчак, Л. В. Марценюка, О. Я. Романишиної, А. Ю. Дундюка та інших.

Видокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. За умови широкого висвітлення у науковій літературі проблем реалізації Цілей сталого розвитку та визначальної ролі освіти у процесі імплементації визначених Цілей відповідно до особливостей національного розвитку та адаптації освітянської сфери України до нових загальносвітових вимог, проблеми впровадження дуальної форми навчання у контексті перетворень парадигми освітнього простору в умовах становлення інноваційної економіки та реалізації Цілей сталого розвитку не набули вичерпного наукового аналізу.

Мета дослідження – надати аналіз особливостей та ролі дуальної форми набуття освіти у процесі досягнення Україною Цілей сталого розвитку.

Основний матеріал. Згідно з Законом України «Про освіту»: «Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктах освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору» [4].

Дуальна форма здобуття освіти як інноваційний метод навчання є результатом адаптації сучасної освітянської сфери до об'єктивних результатів еволюції суспільства та виникнення відповідних викликів з боку реального сектору економіки, що пов'язані з формуванням нового типу суспільних зв'язків на основі зростання наукоємності виробництва. Завдяки

впровадженню закладами вищої та передвищої освіти системи дуальної освіти як новітнього освітнього феномену відбувається посилення інтеграційних процесів між усіма стейкхолдерами освітньої системи та підвищується швидкість її реагування на зміну вимог до здобувачів з боку роботодавців.

Формування умов для підвищення якості освіти забезпечується завдяки таким позитивним ознакам цієї інноваційної форми навчання, як, наприклад:

- можливість виявлення актуальних потреб роботодавців щодо наявності у претендентів на роботу певних професійних компетенцій;
- можливість безпосередньої розробки нових чи корегування вже наявних освітніх програм відповідно до потреб господарюючих суб'єктів;
- сприяння підвищенню кваліфікаційного рівня науково-педагогічного персоналу ЗВО та актуалізація їхніх знань у процесі взаємодії з бізнес-структурами відповідно до нових потреб реального сектору економіки.

Дуальна форма здобуття освіти має вагомий потенціал щодо забезпечення дії інтеграційних процесів, які охоплюють наукову, освітянську сфери та бізнес. Сприяння досягненню позитивних результатів щодо виконання завдання 4.4. глобальних Цілей сталого розвитку базується на ознаках дуальної освіти, які виявляються у:

- можливості обміну оперативною інформацією та встановлення взаємозв'язків між закладами освіти та представниками бізнесу, які є спорідненими за їх фахової приналежності, щодо розробки інноваційних проєктів та комерціалізації результатів;
- збільшенні можливостей щодо залучення до української підприємницької екосистеми науковців і викладачів ЗВО як висококваліфікованих експертів, здатних реалізовувати інноваційний напрям розвитку вітчизняних суб'єктів ринку.

Завдання 4.5. глобальної цілі сталого розвитку «Якісна освіта» наголошує на необхідності забезпечення населення можливістю оволодіння сучасними знаннями та навиками, які необхідні для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності [3, с. 34]. Виконання цього завдання базується на необхідності проведення певної трансформації наявної системи освіти у напрямі нарощування зусиль із залучення та заохочення як молоді, так і громадян середнього та похилого віку до постійного підвищення їх кваліфікаційного рівня та оновлення набутих знань. Впровадження та поширення дуальної форми організації освітнього процесу, як форми поєднання теоретичного та практичного навчання, сприятиме вирішенню означеної мети. Ця позиція поділяється як вітчизняними, так й закордонними науковцями. Так, І. М. Габенко зазначає, що дуальна освіта «...спрямована на формування компетентного конкурентоспроможного фахівця з потребою та навичками безперервного професійного розвитку» [5, с. 104]. Я. О. Довгенко та Л. І. Яременко, розглядаючи фундаментальні основи концепції дуальної освіти, виокремлюють їх як визначальні складові вирішення проблеми «...безперервного удосконалення освітнього процесу і діяльності з метою підвищення якості освіти; комплексного і системного вирішення завдань забезпечення якості освіти... та зміщення головних зусиль у сторону людських ресурсів» [6].

Зміна парадигми навчання на глобальному рівні надала поштовх до суттєвих перетворень наявних соціально-економічних моделей розвитку країн та окремих міст, які нині зосереджуються на стимулюванні зростання людського капіталу, підвищенні освітнього та інтелектуального рівня населення як вирішального чинника забезпечення інноваційної спрямованості руху суспільства. Реалізація означених тенденцій передбачає здійснення певних заходів щодо забезпечення мешканців міст можливістю вільно користуватися освітніми ресурсами, що набуло практичного впровадження у формуванні глобальної мережі міст, що навчаються.

Відмінною рисою міст, що навчаються, є їх орієнтація на найбільш повне використання наявних ресурсів, а також сучасних інноваційних технологій навчання з метою забезпечення доступності, високої якості та результативності освітнього процесу як центрального системоутворюючого елементу міського управління. Освіта, як інструмент розвитку людського ресурсу, не тільки забезпечує громадянам високий рівень знань і професійних компетенцій, розкриває їх інтелектуальний потенціал, а й створює умови посилення згуртованості суспільства, формує середовище соціальної захищеності. Завдяки цьому створюються передумови соціально-економічного розвитку територій та досягнення Цілей сталого розвитку.

Питання теоретичного аналізу концепції розвитку міст, що навчаються, дослідження міжнародного досвіду щодо реалізації цієї концепції з метою його впровадження у сучасне українське суспільство, а також розробка практичних рекомендацій для міст України, які

прагнуть долучитися до глобальної мережі міст, що навчаються, набувають особливої актуальності для нашої країни. Реалізація напряму формування міст, що навчаються, сприятиме досягненню цілей сталого розвитку, що стане передумовою повноправного входження України до європейської бізнес-спільноти та освітнього простору.

Всеохоплюючий аналіз теоретичних проблем розвитку міст, що навчаються, та напрямів практичної реалізації цієї концепції був проведений на першій Міжнародній конференції за тематикою міст, що навчаються, яка була організована ЮНЕСКО у 2013 році та відбулась у Пекіні. Загальним результатом цієї конференції стала декларація (Beijing Declaration), у якій констатується, що міста, що навчаються, є стовпами сталого розвитку [7, р. 2-3]. У 2015 році у Керівному документі ЮНЕСКО «Глобальна мережа міст, що навчаються» було уточнено дефініцію міста, що навчається, та запропоновано таке визначення: «Місто, що навчається, – це місто, яке ефективно мобілізує свої ресурси у кожному секторі для:

- сприяння інклюзивному навчанню від базової до вищої освіти;
- поживлення навчання у сім'ях та громадах;
- сприяння навчанню на робочому місці та під час роботи;
- розширення використання сучасних технологій навчання;
- підвищення якості та досконалості навчання;
- сприяння розвитку культури навчання впродовж життя» [8, р. 9].

В цьому документі визначено структуру ключових характеристик міст, що навчаються, які описані як основні будівельні блоки. Один з таких блоків пов'язаний з підвищенням якості навчання (основний напрям діяльності – 2.5.). Його зміст виявляється у необхідності вирішення завдання сприяння зміні парадигми в освіті та навчанні (Основні характеристики – 2.5.1.). Можливими вимірами реалізації дій щодо досягнення визначеного завдання є забезпечення впровадження «політики в галузі освіти, спрямованої на сприяння зміні парадигми від викладання до навчання та від простого отримання інформації до розвитку творчих здібностей та навичок навчання» [8, р. 15].

Впровадженню концепції міст, що навчаються, сприяє активна позиція ЄС. Сучасні тенденції та цільові орієнтири політики країн ЄС у царині освіти й професійної підготовки були представлені у документі «Стратегічні рамки європейського співробітництва у сфері освіти та навчання в європейському освітньому просторі та за його межами», який був прийнятий у 2021 році та визначив п'ять стратегічних пріоритетів розвитку освітнянської сфери ЄС. Першим, найважливішим пріоритетом визнано необхідність підвищення якості освіти та професійної підготовки. Як представлено у Резолюції Ради «На рівні ЄС бачення якості освіти та професійної підготовки робить оволодіння ключовими компетенціями, включно з базовими навичками, фундаментальною основою для майбутнього успіху...» [9].

Починаючи з 2016 року в нашій країні набула поширення практика спрямування розвитку міст у відповідності до реалізації основних ознак міст, що навчаються. Першим українським містом, яке отримало членство у Глобальній мережі ЮНЕСКО міст, що навчаються, став Мелітополь. Кількість таких міст у нашій країні постійно збільшується (рис.1). Нині в Україні статус міст, що входять до Глобальної мережі ЮНЕСКО міст, що навчаються, отримали такі міста: Київ, Мелітополь (знаходиться під окупацією РФ), Нетішин, Нікополь, Новояворівськ, Полтава, Львів, Суми та Тернопіль.

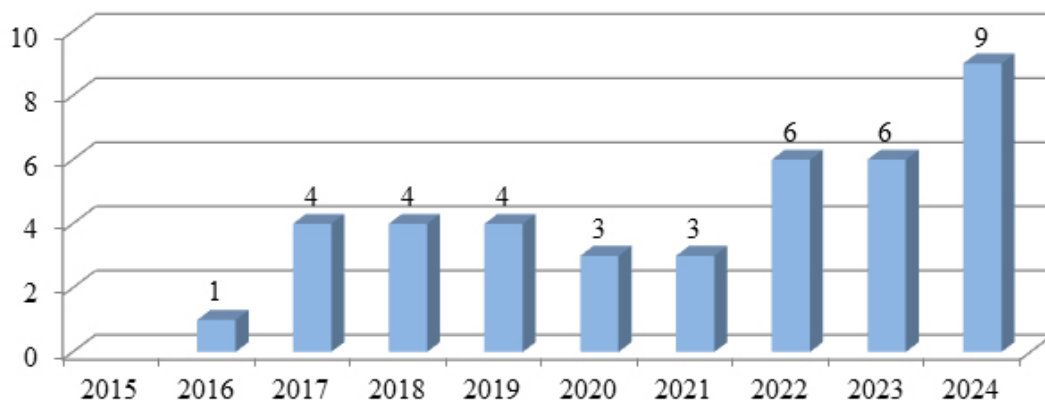

Рис.1. Кількість українських міст, що є членами Глобальної мережі ЮНЕСКО міст, що навчаються

Джерело: складено авторками за матеріалами [10; 11]

Висновки. Проведене дослідження дало змогу дійти висновку, що однією з інноваційних форм організації освітнього процесу є дуальна форма навчання, яка в повній мірі відповідає сучасним потребам суспільства у розвитку інтелектуального потенціалу усіх громадян, у забезпеченні їх особистісного зростання на основі творчого поєднання теоретичного надбання та практичних навиків шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, а також забезпечує можливість впровадження принципів навчання впродовж усього життя. Отже, з урахуванням вагомості внеску дуальної форми здобуття освіти у здійснення зміни парадигми навчального процесу її можна охарактеризувати як інноваційний механізм, впровадження якого сприятиме формуванню міст, що навчаються, та, загалом, реалізації Цілей сталого розвитку.

Список літератури

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://surl.li/xxflbw> (дата звернення 10.07.2024).
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30.09.2019 документ 722/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 15.07.2024).
3. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf> (дата звернення 12.06.2024).
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 22.06.2024).
5. Габенко І. М. Аспекти організації підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Теорія і методика професійної освіти. 2019. Т. 1. Вип. 11. С. 104-107. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/24.pdf (дата звернення 15.07.2024).
6. Довгенко Я. О., Яременко Л. І., Яременко Ю. В. Впровадження дуальної освіти у виші: переваги та ризики. Економіка та суспільство. 2021. Випуск 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-29> (дата звернення 15.07.2024).
7. UNESCO. Beijing declaration on building learning cities lifelong learning for all: promoting inclusion, prosperity and sustainability in cities. International conference on learning cities Beijing, China, 2013. October 21–23. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000226755> (дата звернення 22.07.2024).
8. UNESCO Global Network of learning cities 2015: Guiding Documents / UNESCO Institute for Lifelong Learning. Hamburg, Germany, 2015. 24 p. URL: <https://surl.li/akovsr> (дата звернення 05.07.2024).
9. Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030) (2021/C 66/01). Official Journal of the European Union. C 66/1. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)) (дата звернення 10.06.2024).
10. Sustainable development goals. Ukraine. URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/4-4-1/> (дата звернення 11.07.2024).
11. Постійне представництво України при ЮНЕСКО URL: <https://surl.li/xxrgnf> (дата звернення 23.07.2024).

References

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Retrieved from <https://surl.li/xxflbw> (accessed July 10, 2024).
2. About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030: Decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019, document 722/2019. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (accessed July 15, 2024) [In Ukrainian].
3. Goals of sustainable development: Ukraine. National report. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf> (accessed June 12, 2024). [In Ukrainian].
4. On education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (accessed June 22, 2024). [In Ukrainian].
5. Habenko, I. M. (2019). Aspects of the organization of the training of specialists according to the dual form of education. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity*, 1(11), 104-107. Retrieved

from http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/24.pdf (accessed July 15, 2024). [In Ukrainian].

6. Dovhenko, Ya. O., Yaremenko, L. I., & Yaremenko, Yu. V. (2021). Implementation of dual education in higher education: advantages and risks. *Ekonomika ta suspilstvo*, 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-29> (accessed July 15, 2024). [In Ukrainian].

7. UNESCO (2013). Beijing declaration on building learning cities lifelong learning for all: promoting inclusion, prosperity and sustainability in cities. International conference on learning cities Beijing, China, October 21–23. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000226755> (accessed July 22, 2024).

8. UNESCO (2015). UNESCO Global Network of learning cities 2015: Guiding Documents / UNESCO Institute for Lifelong Learning. Hamburg, Germany. Retrieved from: <https://surl.li/akovsr> (accessed July 5, 2024).

9. Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030) (2021/C 66/01). Official Journal of the European Union. C 66/1. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)) (accessed June 10, 2024).

10. Sustainable development goals. Ukraine. Retrieved from: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/4-4-1/> (accessed July 11, 2024).

11. Permanent representation of Ukraine at UNESCO. Retrieved from: <https://surl.li/xxrgnf>. (accessed July 23, 2024). [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.02.2025

Прийнята до публікації 22.02.2025